

Tijdpunten

Een concept voor onderlinge verrekening van vrijwilligerswerk

Dit rapport is in opdracht van InnovatieNetwerk en AgentschapNL (Programma Leren voor Duurzame

R. van Hilten

Ontwikkeling) opgesteld door:

Projectleider InnovatieNetwerk:

Dr.ir. M.C.H. Wagemans

Dit rapport is opgesteld binnen het domein 'Land- en tuinbouw en agribusiness', concept 'Regionale en lokale zelfsturing'.

Postbus 19197

3501 DD Utrecht

tel.: 070 378 56 53

www.innovatienetwerk.org

Het ministerie van EL&I nam het initiatief tot en financiert InnovatieNetwerk.

Postbus 8242

3503 RE Utrecht

tel: 088 602 24 12

ISBN: 978 – 90 – 5059 –451 – 6

Overname van tekstdelen is toegestaan, mits met bronvermelding.

Rapportnr. 11.2.266, Utrecht, maart 2011.

Voorwoord

Vragen rond sturing zijn de laatste jaren erg actueel. De ervaring leert dat marktwerking geen oplossing kan bieden voor alle maatschappelijke vraagstukken en tegelijkertijd is ook helder dat ook van de overheid niet het onmogelijke kan worden gevraagd, Dat geldt zeker in een tijd van forse bezuinigingen. Daardoor groeit de belangstelling voor wat wel wordt aangeduid als “de derde weg”. Dat houdt in dat een veel sterker beroep wordt gedaan op eigen verantwoordelijkheid. Dat is weliswaar een mooi streven maar de vraag doet zich voor hoe we een zelfverantwoordelijke samenleving het beste kunnen organiseren. Kunnen we vertrouwen op bestaande organisaties of is er vernieuwing nodig? Die vraag vormde de aanleiding voor InnovatieNetwerk en AgentschapNL (programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling) opdracht te geven om een drietal nieuwe concepten te ontwikkelen. Daarbij is deels gebruik gemaakt van buitenlandse ervaringen. De drie concepten hebben gemeenschappelijk dat ze kunnen bijdragen aan een betere kwaliteit op regionaal en lokaal niveau. In plaats van de oplossing van problemen op het bord van de overheid te leggen stellen ze een regio in staat zelf aan oplossingen te werken. Bovendien zijn het concepten die kunnen worden toegepast zonder dat eerst ingrijpende maatregelen moeten worden getroffen.

Het voorliggend rapport heeft betrekking op vrijwilligerswerk. Het belang van vrijwilligerswerk kan nauwelijks worden overschat. Zo heeft vergrijzing tot gevolg dat de zorgbehoeften toenemen. Zonder vrijwilligerswerk zou de zorg onbetaalbaar worden en zouden mensen, zeker in kleine plattelandskernen, nog afhankelijker worden van zorg- en welzijnsorganisaties. Juist vanwege het toenemende belang van vrijwilligerswerk is het belangrijk dat er ook nieuwe concepten worden ontwikkeld die een goed kader bieden. Traditionele organisatievormen werken niet bij vrijwilligerswerk. Vrijwilligers werken immers omdat ze dat zelf willen en niet omdat ze daartoe opdracht krijgen. Ook moet worden voorkomen dat ze onderwerp worden van knellende regelgeving. Tijdpunten is een concept waarin mensen worden beloond voor hun inzet in de samenleving. In Tijdpunten vragen en bieden deelnemers hulp en ondersteuning aan elkaar.

Hoewel InnovatieNetwerk formeel opdrachtgever was, betreft het een project dat in goede samenwerking met AgentschapNL (Programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling) is uitgevoerd. Thans wordt gewerkt aan de opzet van pilots om het systeem in praktijk te brengen. Wanneer u daaraan wilt bijdragen of belangstelling heeft daarbij te worden betrokken, neemt u dan contact op. Als netwerkorganisatie staan wij daar zeer voor open.

Dr. G. Vos,
Directeur InnovatieNetwerk

Inhoudsopgave

	Blz.
Voorwoord	
Samenvatting	1
1. Uitdagingen in de Civil Society	3
1.1 Zorg en welzijn staan onder druk	3
2. Mogelijke oplossingsrichtingen	5
2.1 Leren van beloningssystemen	5
2.2 Leren van Time Banks	6
2.3 Leren van Zorgruil Programma's	7
2.4 Bestaande Initiatieven	8
3. Het concept "Tijdpunten"	10
3.1 Beknopte beschrijving	10
3.2 Doel en doelgroep	10
3.3 Voorbeelden van transacties	12
3.4 Waardebepaling en waardegaranties	14
3.5 Verschijningsvormen	15
3.6 Verzorgingsgebied	16
3.7 Promotie	16
3.8 Toe- en uittreding	17
3.9 Organisatie	18
3.10 Belastingen en boekhouding	19
3.11 Omvang	19
3.12 Impact	20
3.13 Financieel	21
Summary	25

Samenvatting

Nog nooit was het thema van vergrijzing zó actueel. De media berichtten begin dit jaar uitvoerig over het record aantal Nederlanders dat in 2011 de leeftijd van 65 jaar bereikt: maar liefst 120.000. Daarmee staan we aan het begin van een enorme uitdaging; het garanderen van goede betaalbare zorg en ondersteuning voor een groeiende groep ouderen en anderen met een hulpvraag. In de laatste decennia hebben verschillende ontwikkelingen (zowel demografische en sociaal-culturele als economische en technologische) er echter toe bijgedragen dat ons huidige zorgstelsel indringend vernieuwd dient te worden. Met de huidige financiële crisis en de noodzaak vanuit de overheid te bezuinigen is de vraag naar nieuwe oplossingen groot. Met name de vraag 'hoe activeren we de burger zelf verantwoordelijkheid te nemen' komt daarbij naar voren.

In Japan, de VS en de UK is bemoedigende ervaring opgedaan met concepten waarin bewoners worden beloond voor maatschappelijke participatie. Geïnspireerd door deze oplossingsrichtingen presenteren we in dit document een Nederlandse interpretatie van het idee; een nieuw professioneel inzetbaar instrumentarium dat de ondersteuning vanuit de samenleving aan medeburgers stimuleert: **Tijdpunten**.

Tijdpunten is een programma waarin mensen worden beloond voor hun inzet in de samenleving, in het bijzonder het verlenen van zorgtaken. In **Tijdpunten** vragen en bieden deelnemers hulp en ondersteuning aan elkaar. Elke deelnemer zal zich daarbij zowel als dienstverlener en vrager definiëren. In tegenstelling tot gewoon vrijwilligerswerk of burenhulp, wordt in **Tijdpunten** elk uur werk beloond. Deze beloning wordt uitgedrukt in punten waarbij elk uur werk een 'uur' aan saldo oplevert. Het werken met een beloning betekent niet noodzakelijkerwijs dat de ontvanger (van de zorg) iets verschuldigd is aan de gever; hij kan zijn uren bij een willekeurige deelnemer in het netwerk besteden.

In **Tijdpunten** zijn het niet enkel burgers die deelnemen aan het netwerk. Zorginstellingen, gemeenten en bedrijfsleven nemen een centrale rol in. Burgers voeren primair in opdracht van organisaties en (semi-)overheidsinstellingen diensten uit, waarbij deze dienst aan andere burgers geleverd wordt of direct aan de organisatie of instelling zelf. Publieke dienstverleners en winkeliers functioneren als verzilverpunt voor verdiende uren; uren leveren een korting of cadeautje op.

Tijdpunten brengt een aantal grote voordelen met zich mee. **Tijdpunten** is een instrument dat capaciteiten aanwendt, die in de formele economie onbenut blijven. Voor

burgers buiten het arbeidsproces (werklozen, gepensioneerden) is **Tijdpunten** een nieuwe verdienmogelijkheid. Bovendien is **Tijdpunten** voor hen een manier om maatschappelijk actief te blijven en zich gewaardeerd te voelen door een nuttige bijdrage te leveren aan de samenleving. Hulpbehoevenden worden voorzien van een aanvulling op de professionele zorg die gedekt wordt door de zorgverzekering. Voor overheden, verzekeraars en zorginstellingen is **Tijdpunten** interessant omdat (i) deelnemers minder beroep op professionele zorg doen, waardoor kosten en werkdruk dalen en (ii) deelnemers voeren – tegen betaling in **Tijdpunten-punten** – allerlei werkzaamheden uit die nu, gefinancierd binnen de Wmo, worden geïndiceerd als ‘HH1’ en ‘HH2’. Gezien het vrije karakter van de Wmo-middelen kunnen deze dus (deels) elders worden ingezet. Winkeliers trekken met het accepteren van uren extra klandizie aan. Voor gemeenten worden doelstellingen gehaald met minder geld. Door toenemende interactie tussen mensen in een gemeenschap wordt de sociale samenhang versterkt.

1. Uitdagingen in de Civil Society

1.1 Zorg en welzijn staan onder druk

Diverse maatschappelijke ontwikkelingen dwingen de samenleving om de voorzieningen in de domeinen wonen, werk, zorg en welzijn te herzien:

Nederlanders worden gemiddeld ouder dan voorheen. De levensverwachting bij geboorte neemt voor zowel mannen als vrouwen nog steeds toe, waardoor Nederlanders een langere periode intensief aanspraak maken op zorgverlening¹.

Door vergrijzing groeit de vraag naar zorg sterk, terwijl door ontgroening minder zorg aangeboden kan worden. In de gemeente Schouwen-Duiveland bijvoorbeeld groeit het aantal ouderen met 40% tussen 2008 en 2033, en neemt het aantal jongeren af.²

De vergrijzing trekt een zware wissel op de collectieve financiële middelen. Ons huidige zorgstelsel wordt gefinancierd uit de afdracht van de sociale premies door de beroepsbevolking. Op dit moment staat tegenover vier werkenden één 65-plusser, maar door demografische ontwikkelingen zullen in 2040 slechts twee werkenden staan tegenover één 65-plusser³. Het behoud van het huidige voorzieningenniveau in zorg en welzijn, zou een onhaalbare verhoging van de sociale premies betekenen.

Er is een groeiend tekort aan arbeidskrachten in de zorgsector. Werken in de zorg is momenteel onaantrekkelijk vanwege de zware inspanning en de relatief lage beloning. Op termijn moet extra worden geïnvesteerd in de arbeidsvoorwaarden om het werken in de zorg aantrekkelijk te houden, hetgeen een verdere aanslag zal doen op de financierbaarheid.

Het aantal vitale (zowel fysiek, psychisch als sociaal en financieel) ouderen stijgt. Zij kopen steeds vaker hun zorg privé in en beïnvloeden op die manier de aanbodzijde van zorgpersoneel (schaarste neemt toe, prijspijs stijgt).

Tegelijkertijd bevindt een groeiende groep ouderen zich financieel en sociaal in een zwakke positie. Zij zijn afhankelijk van steun van de overheid om maatschappelijk te blijven participeren. Regelmatig worden als voorbeeld alleenstaande vrouwen ouder dan 65 jaar genoemd; zij hebben relatief weinig gewerkt en een laag inkomen gehad, zodat zij geen of een klein pensioen hebben.

De kosten van onze zorgsector zijn in de afgelopen decennia sterk gestegen door verdere professionalisering van de zorgverlening. Enerzijds heeft de technologische vooruitgang

¹ Bron: <http://www.indexmundi.com/nl/nederland/levensverwachting.html>

² Bron: College van Gedeputeerde Staten van de Provincie Zeeland (2008) *Onverkende Paden. Uitdagingen voor de Provincie Zeeland door de veranderende bevolkingsopbouw*. Provincie Zeeland http://kreeft.zeeland.nl/zeesterdoc/ZBI-O/ZEE/ZEE0/8002/800290_1.pdf

³ Bron: <http://nieuwsuit.com/2010/vergrijzing-in-nederland-slaat-toe-in-2011>

tot een grotere zorgverlening geleid, anderzijds is er sprake van de overname van zorgtaken uit de samenleving door opgeleid personeel.

De traditionele basis van de zorgzame samenleving is in de afgelopen decennia aanzienlijk verzwakt door de individualisering. Het lijkt niet realistisch te verwachten dat die basis terugkomt door mensen eenvoudigweg op te roepen zelf belangeloos die verantwoordelijkheden weer op zich te nemen. Tot op zekere hoogte hebben we het 'zorg-gen' verloren.

Tegelijkertijd zien we ook een nieuwe trend: individuen tonen een steeds grotere behoefte samen te werken op thema's die hen aanspreekt waarvan 'online communityvorming' een uiting is.

Dat ons huidige zorgstelsel op termijn niet houdbaar meer is, is met de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) erkend. De Wmo stelt dat gemeenten de verantwoordelijkheid hebben om burgers te ondersteunen langer thuis te blijven wonen en te participeren in de samenleving. Tegelijkertijd hebben diverse bezuinigingsrondes ertoe geleid dat de decentrale overheid meer moet doen met minder middelen.

De oplossing lijkt te liggen in het ontwerpen van nieuwe instrumenten voor het opbouwen van de **civil society**, zodat burgers en maatschappelijk middenveld weer hun steentje bijdragen in de zorgbehoefte van anderen in de gemeenschap. Dat is een uitdaging: iedereen realiseert zich dat de oude situatie van burenhulp en vanzelfsprekende saamhorigheid niet in haar oorspronkelijke vorm terug zal keren. De extended family, het traditionele zorgen, de hechte buurtrelaties van vroeger, en een normerende sociale controle, bestaan niet meer. Bovendien zijn we gewend geraakt aan professionele zorgstructuren.

Dus hoe activeren we de burger? Hoe zorgen we dat burgers verantwoordelijkheid nemen voor een deel van de zorgvraag? En zijn we in staat nieuwe functies in te richten waardoor de ondersteuningsbehoefte van bewoners op buurtniveau verbetert? In het volgende hoofdstuk omschrijven we een aantal potentiële oplossingsrichtingen die de inspiratie vormen voor Tijdpunten.

2. Mogelijke oplossingsrichtingen

De behoefte om burgers bepaald gedrag te laten vertonen bestaat niet alleen bij Nederlandse overheden. Wereldwijd bestaan er legio private initiatieven om het gedrag van burgers te beïnvloeden. In dit hoofdstuk behandelen we beloningssystemen, Time Banks en - daarvan afgeleid - zorgruil programma's. Welke lessen kunnen we hieruit trekken voor het vormgeven van Tijdpunten?

2.1 Leren van beloningssystemen

Sinds de jaren '80 is er door de overheid uitgebreid verkend of burgers in hun gedrag te beïnvloeden zijn. Aanvankelijk werd geprobeerd gedrag te veranderen met het verstrekken van informatie; denk aan de postbus51 reclames. Maar informatieverstrekking is niet afdoende. Het blijkt dat een informatiecampagne wel het kennisniveau, en vaak ook de attitude verandert, maar niet het dagelijkse gedrag. Vaak speelt hierin een sociaal dilemma een rol: 'volgens mij zou het goed zijn als ieder actief zijn burens en buurt helpt, maar ik heb zelf even geen tijd'. Ook het free-riders probleem speelt hier vaak een rol; 'ik wil best een mijn steentje bijdragen, maar alleen als ik er zeker van ben dat iedereen dat doet'. In de private sector wordt – weliswaar om andere beweegredenen – tevens getracht het gedrag van consumenten te sturen. Daarin hebben beloningssystemen als Air Miles en Rocks aangetoond zeer succesvol te zijn. Door punten in het vooruitzicht te stellen, blijken consumenten bereid hun (koop)gedrag aan te passen. Want de punten vertegenwoordigen een waarde: er kunnen cadeautjes mee worden gekocht. En als de punten niet worden bemachtigd, ben je in principe dief van eigen portemonnee. Diverse experimenten – waaronder het experimentele beloningsprogramma NU Spaarpas⁴ – hebben laten zien dat ook in het maatschappelijke domein dergelijke beïnvloeding werkt. Door een beloning in het vooruitzicht te stellen, nemen mensen informatie tot zich en passen hun gedrag aan. Belangrijk bijkomend effect is dat mensen zich extra gewaardeerd lijken te voelen; door het juiste gedrag te vertonen wordt een maatschappelijk voordeel behaald. De beloning bestaat bij vrijwel alle beloningsprogramma's uit punten. Ze heten Air Miles, Freebees of soms gewoon 'punten'. Wat de feitelijke waarde is, moet vaak nog maar blijken. De wisselkoers is niet transparant en de verzilvermogelijkheden veranderen regelmatig. Voor interessante cadeaus moet lang gespaard worden.

⁴ NU Spaarpas was een duurzaam beloningsprogramma in de gemeente Rotterdam in 2002-2003. Consumenten konden punten verdienen met de aanschaf van duurzame producten en diensten (zoals spaarlampen, Max Havelaar koffie of fietsreparatie) en met het vertonen van duurzaam gedrag (zoals afval scheiden). Punten konden worden verzilverd voor duurzame specials of diensten (zoals openbaar vervoer, museum en bioscoop).

2.2 Leren van Time Banks

'Time Banks', in de UK, en 'Time Dollars', in de USA, zijn netwerken van burgers die elkaar hulp bieden en elkaar om hulp vragen. In Time Banks wordt in uren bijgehouden wat elke deelnemer voor anderen heeft gedaan. Het omvat werkzaamheden als bardiensten draaien, computerhulp, Engelse les, oppas of vervoer bieden. Time Banks zijn in feite vrijwilligersorganisaties met het verschil dat deelnemers voor hun verleende diensten worden beloond; deze beloning kan weer worden besteed aan diensten, aangeboden door andere deelnemers in het netwerk. Het kenmerk van Time Banks is dat het verlenen van diensten wordt beloond met tijd; je bouwt een saldo op in 'uren' op basis van de tijd die je hebt gewerkt.

2.2.1 Beloning in tijd

Dat je beloond wordt in 'uren' is de charme en de kracht van Time Banks. Tijd blijkt mensen als beloning aan te spreken omdat het wellicht het meest schaarse goed is in onze moderne samenleving. De tijd die iemand investeert door een ander te helpen, wordt teruggegeven in de vorm van nieuw besteedbare tijd. Mensen die zich normaal niet aangesproken voelen door vrijwilligerswerk of participatie in wijk en/of buurt omdat zij te druk zijn met carrière en privéleven, worden door Time Banks wel bereikt; de opgespaarde uren kunnen ze later weer aanwenden als ze het zelf te druk hebben.

Een andere charme van Time Banks is dat ieders tijd gelijkwaardig is. In tegenstelling tot onze markteconomie, waar prijsvorming een kwestie is van vraag en aanbod. Een advocaat verdient normaliter aanzienlijk meer dan een schoonmaker. Time Banks schakelen marktwerking uit door te kiezen voor de denominatie in tijd: uur, minuten. Een uur is een uur, ongeacht iemands professionele achtergrond. Bij Tijdpunten wordt er een beroep op je gedaan in je rol als burger. De diensten die verricht worden beperken zich tot de sociale economie. Daarmee speelt Tijdpunten zich voornamelijk af in het immateriële deel van onze economie. Time Banks slaan een brug tussen burgers in de samenleving, waar deze elkaar normaliter niet eenvoudig (durven te) vinden.

2.2.2 Wederkerigheid

Time Banks delen met elkaar het concept van wederkerigheid: burgers helpen elkaar niet belangeloos – zeker niet als ze elkaar niet kennen. In ruil voor een kleine (symbolische) beloning blijken burgers echter wel bereid te zijn anderen te helpen. Voor de uren die je opspaat, kun je immers zelf weer iets terugkrijgen. Je kunt ze ook bewaren voor later, wanneer je zelf behoefte hebt aan hulp, of eventueel weggeven aan iemand anders. In een Time Bank is dus geen sprake van eenrichtingsverkeer; je bent niet alleen 'ontvanger' maar ook 'gever'. Deze wederkerigheid is vaak terug te vinden in de namen

van de verschillende initiatieven, zoals Over en Weer, Geben & Nehmen, Member to Member.

Time Banks maken een bredere wederkerigheid mogelijk: iemand die hulp ontvangt, hoeft niet iets terug te doen voor de vrijwilliger die bij hem of haar komt, maar kan dat doen voor iedere deelnemer in het netwerk. Time Banks zijn een soort burenhulp, maar je bent onafhankelijker doordat je niet steeds dezelfde mensen hoeft te vragen en je altijd wel iemand vindt om iets terug te doen.

In een samenleving waarin zoveel mensen zich 'nutteloos' voelen, kun je het belang van wederkerigheid nauwelijks overschatten. Het geeft een gevoel van waardigheid en onafhankelijkheid en het daagt mensen uit te kijken naar hun mogelijkheden in plaats van gefixeerd te blijven op hun beperkingen. Mensen worden via Time Banks aangesproken op wat ze wél kunnen in plaats van beschouwd te worden als afhankelijk van anderen. Bovendien wordt zo gebruik gemaakt van het gigantische potentieel aan onbenutte capaciteiten in de samenleving. Mensen die om wat voor reden dan ook buiten het arbeidsproces staan, ontdekken weer wat ze kunnen, worden daarin bevestigd, komen uit hun isolement en ontplooiën weer initiatieven. Zij kunnen hun gevoel van waardigheid en onafhankelijkheid weer opbouwen. Kortom, men draait weer mee in de samenleving en de beurs blijft gesloten. Voor vragers is tegelijkertijd het voordeel dat zij toegang krijgen tot het ontvangen van hulp die ze anders nooit gekregen zouden hebben.

2.3 Leren van Zorghuil Programma's

Verschillende Time Banks worden specifiek ingezet om burgers te motiveren een deel van de zorgtaken op zich te nemen waar de professionele zorgverleners deze taken niet voor hun rekening (kunnen) nemen. Dergelijke 'zorghuil' initiatieven zijn daarmee een aanvulling op de professionele zorgverlening. De ruime ervaring met deze zorghuil initiatieven laat zien dat mensen minder snel en minder lang een beroep doen op de professionele zorg, omdat er thuis een betere zorgstructuur wordt geboden. Zorghuil programma's hebben doorgaans een significante kostenbesparende invloed op de zorg, terwijl tegelijkertijd de sociale samenhang in een gemeenschap sterk groeit en de kwaliteit van leven toeneemt.

Mondiaal bestaat er een grote diversiteit aan zorghuil programma's waar we veel van kunnen leren; elk met andere kenmerken en een ander imago. In al deze programma's staan zorg en aandacht voor elkaar centraal en participeren zowel de zorgvragers als de zorgaanbieders. Sommige programma's werken met een gids, andere kennen

bemiddeling. Sommige hebben waardebonnen, andere registreren alles per computer. Sommigen voeren beleid uit in opdracht van zorginstellingen, zorgverzekeraars, middenveld of overheid, anderen worden gesubsidieerd. Een derde groep netwerken is 'grassroots' en volledig gebouwd op de inzet van vrijwilligers.

In met name Japan, de VS, Groot-Brittannië en Duitsland is de afgelopen decennia uitgebreid geëxperimenteerd met diverse zorgruil concepten die trachten nieuwe dynamiek tussen mensen in gemeenschappen te realiseren. Ze vormen belangrijke inspiratie op zoek naar een professioneel instrumentarium om burgers te activeren zorgtaken op zich te nemen.

2.4 Bestaande Initiatieven

2.4.1 Time Dollars (Verenigde Staten)

Time Dollars is het oermodel van alle Time Banks en zorgruil programma's wereldwijd. De Amerikaanse Time Dollars zijn een initiatief van de ex-adviseur van de Kennedy regering Prof. Dr. Edgar Cahn. Cahn stelt dat een cliënt zowel een persoon is met een hulpvraag, als een mens met specifieke kwaliteiten die kunnen worden aangesproken. Vanuit zijn Time Dollar Institute te Washington DC ondersteund hij momenteel ruim 400 Time Dollar initiatieven in de VS. Uit evaluaties is gebleken dat deelnemers in Time Dollar netwerken minder aanspraak maken op professionele zorg. Op een aantal plaatsen hebben (zorg)verzekeraars en professionele zorginstellingen dit preventieve effect onderkend en ondersteunen zij actief Time Dollar projecten (financieel). In Brooklyn, New York, kunnen burgers een deel van hun ziektekostenverzekering in Time Dollars betalen. Voor de deelnemers is dit een goede beloning voor hun inzet, vooral omdat voor veel van hen die verzekering anders nauwelijks betaalbaar zou zijn.

2.4.2 Het Spice-Model (Groot-Brittannië)

De Engelse organisatie Spice heeft ruime ervaring met het opzetten en managen van Time Banks in o.a. Wales. Op basis van deze ervaringen heeft de organisatie een aantal innovaties in de aanpak doorgevoerd. Het zorgruil model 'Spice' is ontstaan vanuit de erkende behoefte van maatschappelijke organisaties in de zorg- en welzijnssector om burgers te activeren. Het vertrekpunt in het Spice model is zo'n organisatie in de zorg- of welzijnssector. Deze instellingen belonen bewoners voor het verrichten van specifieke diensten. Voorbeelden van die diensten zijn: (1) schoonhouden van trapportaal en lift, (2) organiseren van buurtfeest, (3) vinger aan de pols houden bij specifieke burens rond vereenzaming en specifieke zorgvragen. De beloning wordt opnieuw uitgedrukt in uren en kunnen worden besteed bij een vooraf geselecteerd aantal winkels en organisaties. De

vrijwilligers kunnen deze punten weer uitgeven (1) bij elkaar, net als bij Time Dollars, (2) bij de deelnemende welzijnsorganisaties, voor restcapaciteit (zoals computergebruik, vergaderruimte, etc.), en (3) bij sponsorende culturele instellingen (bioscoop, theater, etc.) en bijvoorbeeld sportclubs. Het Spice-model is daarmee een mix van beloningssystemen en Time Banks.

2.4.3 Senioren-genossenschaften (Duitsland)

In Duitsland is het concept senioren-genossenschaften geïntroduceerd door Lothar Späth, de toenmalige minister-president van de deelstaat Baden-Württemberg. In de laatste jaren heeft vooral het systeem in Riedlingen veel aandacht in Nederland gekregen. In de Riedlingse aanpak huren ouderen andere ouderen en omwonenden in om diensten te verrichten die ze zelf niet meer kunnen. Ongeacht de dienst, ontvangt de zorgverlener een vast bedrag van ongeveer €6,50; een symbolisch bedrag dat bewust lager ligt dan het minimumloon; niemand zou participatie in een genossenschaft als een reguliere baan moeten (willen) zien. Dit geld wordt gestort op de bankrekening van de betreffende bewoner bij de coöperatie en kan alleen worden besteed aan het zelf inhuren van diensten binnen de coöperatie. Onder bepaalde voorwaarden kan dit opgespaarde bedrag in euro's worden uitgekeerd. Een aantal van de senioren-genossenschaften werken samen met zorgverzekeraars en zorginstellingen. Op sommige plaatsen, zoals in Köngen, ondersteunt de gemeente het initiatief door de deelnemers te garanderen dat zij hun verdiende budget ook in zorg uitgekeerd kunnen krijgen wanneer het project ter ziele zou gaan.

2.4.4 Fureai Kippu (Japan)

Japan loopt wat betreft vergrijzing ruim voor op de demografische ontwikkelingen in Nederland. Reeds meer dan 20 jaar geleden zag men het zorgstelsel onbetaalbaar worden. Midden jaren '80 heeft wijlen Minister van Staat mr. Hotta het programma Fureai Kippu (letterlijk: zorgrelatie-ticket) opgericht. In decentraal georganiseerde netwerken kunnen burgers bij elkaar zorg en burenhulp inhuren. Deelnemers betalen elkaar in uren. Verschillende diensten hebben een verschillende waarde, waarmee een onderscheid wordt gemaakt tussen zwaar werk, waarvoor een hogere beloning geldt, en lichter werk met een lagere beloning. Via een geautomatiseerd systeem kunnen deze uren verdiend, besteed, gespaard of gedoneerd worden (aan bijvoorbeeld ouders aan de andere kant van het land). Onderzoek van Prof. Dr. B. Lietaer⁵ toont aan dat er meer dan 400 gemeenschappen daadwerkelijk gebruik maken van Fureai Kippu.

⁵ Bron: Lietaer, B. (2004) 'Complementary Currencies in Japan Today: History, Originality and Relevance', *International Journal of Complementary Currency Research*, 8 (1): 25

3. Het concept “Tijdpunten”

Time Banks en zorgruil zijn inspirerende concepten die al in verschillende landen hun weg hebben gevonden. We kunnen leren van deze ervaringen voor het vormgeven van Tijdpunten. Ons voorstel is een innovatie die we baseren op het Amerikaanse Time Dollars, het Britse Spice model waarin gemeenten, buurt-, zorg- en welzijnsorganisaties worden ingebed, de Duitse senioren-genossenschaften, waarin slim een teveel of een tekort aan punten wordt opgelost door conversie naar euro's en Fureai Kippu uit Japan waarin systemen regionaal of nationaal samenwerken zonder de lokale focus te verliezen en waarin onderscheid gemaakt wordt tussen zwaar en licht werk voor de beloning in uren.

3.1 Beknopte beschrijving

Tijdpunten is een programma concept waarin mensen worden beloond voor hun inzet in de samenleving, in het bijzonder het verlenen van zorgtaken. Net als in het Spice Model vormen (semi-)overheid en middenveldorganisaties zoals zorginstellingen en woningbouwverenigingen het vertrekpunt. Burgers voeren in hun opdracht diensten uit, voor andere burgers dan wel direct voor de organisatie of instelling zelf. Zij worden met Tijdpunten-punten beloond. De Tijdpunten-punten kunnen bij lokale winkeliers worden verzilverd voor cadeautjes of een korting, maar bovenal kan elke deelnemer zijn Tijdpunten-punten uitgeven bij andere deelnemers aan Tijdpunten voor een helpende hand.

3.2 Doel en doelgroep

3.2.1 Doel

Tijdpunten heeft als doel bij te dragen aan de kwaliteit, toegankelijkheid en betaalbaarheid van zorg en welzijn in een gemeenschap. Dit bereikt Tijdpunten doordat zij mensen in hun rol als burger aanspreekt op haar maatschappelijke verantwoordelijkheid en hen beloont voor het nemen van deze verantwoordelijkheid.

Tijdpunten biedt een instrument dat kan worden ingezet:

- Om bovenal burgers te stimuleren verantwoordelijkheid te nemen voor andere burgers.

- Als extra budget voor organisaties om zo doelstellingen te realiseren die anders niet gerealiseerd zouden kunnen worden; het bieden van zorg als aanvulling op de professionele zorg.
- Om doelstellingen goedkoper te realiseren.
- Om mantelzorgers te ontlasten.
- Om vrijwilligerswerk nieuwe dynamiek te geven.
- Om beter te signaleren welke (zorg)vraag burgers hebben.

3.2.2 Doelgroep

De doelgroep die met Tijdpunten kan worden aangesproken, is zeer breed. Alle burgers – jong of oud, rijk of arm – die een zorgvraag hebben, of die een zorgaanbod hebben kunnen potentieel worden aangesproken via Tijdpunten. Afhankelijk van de specifieke vraag die in een gemeenschap leeft, kan het programma zo worden ingericht dat een bepaalde groep meer wordt aangesproken. Onderstaand worden beknopt de belangrijkste doelgroepen van Tijdpunten uitgewerkt:

- **Burgers en bewoners**, kortom u en ik. Met Tijdpunten kunnen we diensten laten uitvoeren waar we geen tijd of geld voor hebben en iets terug doen dat bij ons past. Het is een soort burenhulp, maar je bent onafhankelijker doordat je niet steeds dezelfde mensen hoeft te vragen en je altijd iets terug kunt doen. Daarnaast versterkt Tijdpunten de sociale structuur in de buurt.
- **Vitale uittredders**, vaak gepensioneerd en vutters beschikken over tijd, kennis en kunde om anders-betaald werk te doen. De zilveren kracht! Veel ouderen kunnen na een leven in de formele economie nog heel lang productief zijn. Tijdpunten is een instrument dat deze energie kanaliseert.
- **Hulpbehoevenden**, bestaande uit ouderen, ouders met jonge kinderen (oppas), mensen met een fysieke of verstandelijke beperking en zieken die verzorging behoeven, kunnen met Tijdpunten ondersteund worden en langer, beter en vaker in de samenleving participeren.
- **Eenzame mensen**. 1/3de van de 65 plussers vereenzaamt: de partner is overleden, kinderen zijn uitgevlogen en het sociale netwerk is zwak. Als samenleving weten we dat ze bestaan, maar het budget ontbreekt om hen te ondersteunen. Tijdpunten maakt het mogelijk deze mensen op te sporen, hen een nieuw sociaal netwerk te bieden, zodat ze (opnieuw) ontdekken waar hun kwaliteiten liggen.
- **Mantelzorgers** zijn mensen met een familielid (vooral: ouder, broer/zus, kind) met een zorgvraag die (nog) niet wordt ingevuld door professionele zorg en/of burenhulp. Een mantelzorger voelt zich door zijn directe privé-relatie met de zorgbehoevende verplicht de zorg te bieden. Vaak komen mantelzorgers zelf in de knel; de zorgvraag kan zo groot zijn, dat iemand moet inleveren in het management over zijn/haar eigen huishouden. Soms zelfs komt iemands professionele functioneren onder druk te staan.

Het inzetten van Tjdpunten vermindert de druk, doordat de mantelzorger diensten kan laten verrichten voor een ander door anderen.

- **Mensen zonder werk** (werkloos, arbeidsongeschikt, etc.), voor wie het vaak lastig is om aansluiting te houden met de maatschappij. Met Tjdpunten vinden zij sociale contacten, doen weer nuttig en gewaardeerd werk en vergroten de eigenwaarde, doen ervaring op en vinden wellicht aansluiting bij betaald werk.
- **Jongeren en vroege schoolverlaters**, vaak jongeren die niet actief betrokken zijn bij en deelnemen aan de formele economie. Zij kunnen door te participeren in Tjdpunten, vaardigheden en talenten ontdekken of ervaring opdoen alvorens betaald werk te gaan doen.
- **Vrijwilligers**. De meeste organisaties die de inzet van deze vrijwilligers coördineren, zijn blijvend op zoek naar nieuwe vrijwilligers. Tjdpunten introduceert nieuwe dynamiek in vrijwilligerswerk. Tjdpunten is een mechanisme om 'dank je wel' te zeggen tegen de trouwe vrijwilligers. Door de beloning in tijd blijken vrijwilligers aanzienlijk meer tijd beschikbaar te willen maken. En nieuwe vrijwilligers kunnen makkelijk worden geworven. Het potentiële 'verdringingseffect', waarbij mensen, die eerst als vrijwilliger werkte, nu alleen nog maar inzetbaar zijn door hen in tijd te belonen, blijkt in de praktijk zeer beperkt.

3.3 Voorbeelden van transacties

3.3.1 Uren verdienen

Particulieren hebben in Tjdpunten verschillende manieren om uren te verdienen. De werkzaamheden die door burgers worden geleverd zijn primair een aanvulling op de reguliere zorgverlening en professionele ondersteuning die specifieke opleidingen vraagt. De verrichte werkzaamheden zijn normaliter onbetaald. Afhankelijk van de specifieke inrichting van het programma, kunnen burgers op de volgende manieren uren verdienen:

- Een dienst verrichten in directe opdracht van een overheid, middenveldorganisatie of instelling; het organiseren van een barbecue of schoonmaken van het trappenhuis.
- Een dienst verrichten in opdracht van een overheid, middenveldorganisatie of instelling voor een andere particulier; een kopje koffie met iemand drinken, huishoudelijke werkzaamheden verrichten.
- Een dienst verrichten in directe opdracht van een andere burger; huishoudelijke hulp (boodschappen, wassen, schoonmaken, de hond uitlaten), hulp in en rond het huis (reparaties, tuinonderhoud), administratieve hulp (belastingaangifte, verzekering afsluiten, rekeningen betalen), computerhulp, sociale ondersteuning (aandacht,

uitjes), vervoer, koken (tafeltje-dekje, gezamenlijke maaltijden), voorlezen aan de kinderen van ouders uit de buurt etc.

- Aanvullende mogelijkheid is dat mensen die geen wederkerige dienst kunnen leveren (een deel van de ouderen en gehandicapten) maandelijks een 'uren-PGB' krijgen uitgekeerd. Dit budget kan worden uitgegeven aan zorg door andere deelnemers, al dan niet na tussenkomst van een professional. De hoogte van het PGB wordt bepaald door professionals.
- Het ontvangen van een schenking van een of meerdere deelnemers in het netwerk.

Nota Bene, als de dienst korter duurt dan een uur, kan er ook worden afgerekend in delen van uren: halve uren of kwartieren.

3.3.2 Uren besteden

Burgers kunnen hun gespaarde uren in Tijdpunten-punten besteden aan de volgende opties:

- Bij winkels en organisaties; een toegangskaartje tot de bioscoop, in culturele instellingen, bij sportverenigingen, aan welzijn, voor deelname activiteiten, cursusaanbod, etc.
- Bij lokale bedrijven en organisaties; kopieerapparaat, leegstaande vergaderruimte.
- Bij andere deelnemers, voor de invulling van eigen vraag. Zo kan een bejaarde iemand nodig hebben die de boodschappen doet, of een deelnemer een helpende hand gebruiken bij het onderhoud aan de tuin. Omdat Tijdpunten-punten bij andere burgers te besteden zijn en zo van hand tot hand gaan, onderscheidt Tijdpunten zich van loyaltyprogramma's. Doorgaans kunnen punten in een loyaltyprogramma slechts eenmaal bij een organisatie voor een beperkt aantal producten verzilverd worden. In Tijdpunten kan je ontvangen 'uren' besteden bij iemand anders, die op zijn beurt zelf die punten ook weer kan besteden bij een andere burger. Er worden daarmee complexere relaties mogelijk. Een programma waarin uren of punten vaker van hand tot hand gaan alvorens verzilverd te worden kan het effect dat een beloning heeft verder versterken.
- Uren kunnen ook worden gespaard voor later. Zo ontstaat wederkerigheid tussen de generaties. Als je jonger bent kun je meer diensten verlenen, en als je ouder wordt zal je meer zorg willen ontvangen. Het is aan te raden om deze uren te dekken met garanties, bijvoorbeeld door een verzekeraar of de gemeente (net als in het senioren-genossenschaft Köngen). Immers, wat gebeurt er als het initiatief na 5 jaar stopt?
- De uren kunnen worden weggegeven aan iemand die het hard(er) nodig heeft, bijvoorbeeld aan de eigen hulpbehoevende ouders. Dit zorgt ervoor dat de tijd van de vrijwilliger tweemaal verzilverd wordt: ten eerste door de verleende hulp, en vervolgens ook nog voor een ander.

3.3.3 Uren inwisselen voor Euro's

Er bestaan nauwelijks programma's waarin de verdiende uren inwisselbaar zijn voor euro's. Alleen in senioren-genossenschaften kunnen uren uitgekeerd worden, waarbij een uur gelijkgesteld wordt aan €6,50. De stap om uren te kunnen converteren naar euro's is, als we leren van commerciële loyaltyprogramma's, pre-paid telefoonkaarten en de OV-chipknip, feitelijk heel klein. In *Tijdpunten* 'koopt' een overheid, instelling of bedrijf 'uren' in, en keert deze voor bewezen diensten uit aan burgers. Vervolgens kunnen burgers de 'uren' onderling besteden, en ultimo – bijvoorbeeld vanaf een bepaalde drempelwaarde – besteden bij overheden, instellingen en/of bedrijven voor gewenste producten/diensten. Deze ontvangende partijen kunnen vervolgens de tijd terugwisselen naar euro's (of, vanzelfsprekend, opnieuw aan particulieren in omloop brengen). Elke deelnemende organisatie legt in een overeenkomst met de uitvoerder vast tegen welke prijs tijd kan worden gekocht en worden teruggewisseld. Deze wisselkoers kan van organisatie tot organisatie sterk verschillen. Leidend hierbij is de kostenstructuur van die organisatie. De brutomarge op een bioscoopkaartje is bijvoorbeeld vrijwel 100%; als de bioscoopstoel die met 'uren' wordt betaald anders onbezet zou blijven, maakt de bioscoop geen kosten om deze klant te bedienen. Er is zelfs voor de bioscoop een positief effect: de bezoeker zal in ieder geval een drankje nuttigen dat wordt betaald in euro's en nooit zou zijn verkocht zonder zijn komst. Elke cent die de bioscoop eigenaar dus voor zijn verdiende uren krijgt, is meegenomen. De brutomarge op levensmiddelen is echter heel laag; ongeveer 2% tot 5%. Om een winkelier in dit segment van de markt te stimuleren 'uren' als betaling te accepteren zal de wisselkoers heel hoog moeten zijn. Terwijl overheden, organisaties en winkeliers de mogelijkheid hebben 'uren' te converteren naar euro's, hebben burgers uitdrukkelijk nooit de mogelijkheid hun 'uren' om te wisselen voor euro's.

3.4 Waardebepaling en waardegaranties

3.4.1 Waardebepaling

In Time Banks en zorgruil programma's is in principe een 'uur' echt een uur aan werk waard; de diensten van alle deelnemers zijn gelijkwaardig. De ervaring leert echter dat het verstandig is aanvullende spelregels te maken over de waarde van een uur. In *Tijdpunten* gelden de volgende regels:

- In bijzondere omstandigheden wordt zwaar werk of werk waar specifieke competenties voor nodig zijn, met 2 'uur' per uur beloond (er is een verschil tussen iemand naar de dokter rijden, of de tuin aanleggen).

- Bij het besteden van uren bij bedrijven of instellingen wordt het idee van ‘een uur is een uur’ zoveel mogelijk doorgezet. Het bezoeken van een film kost bijvoorbeeld 90 Tjdpunten-punten, omdat een film 90 minuten duurt. Een yogales kost 60 Tjdpunten-punten en een ‘aanschuifmaaltijd’ 60 Tjdpunten-punten (een half uur om het eten te bereiden en een half uur om het te nuttigen).
- Alleen als het niet haalbaar is om een logische vertaling naar een acceptabele urenwaarde te krijgen van een bepaald product, kan de waarde worden gelijkgesteld aan €8,10 – het minimum brutoloon voor 23 jaar en ouder. Het feit dat deze prijs aan een uur wordt gehangen, betekend echter uitdrukkelijk niet dat ieder verzilverde uur €8,10 oplevert als zij wordt ingewisseld.

3.4.2 Waardegaranties

Het is noodzakelijk dat elk uur dat in omloop wordt gebracht, wordt gedekt door een tegenwaarde. Immers, om acceptatie van uren als betaling te garanderen, moeten alle uren uiteindelijk ergens besteed kunnen worden. Tegelijkertijd is duidelijk dat de betreffende budgetverantwoordelijke moet kunnen inzien dat de inkoop van uren en de uitgave daarvan leidt tot het gewenste effect. Om dit te realiseren zal er per uitgebrachte tranche uren een impact en dekkingsplan worden opgesteld. We werken met tranches van uren, omdat uren voornamelijk tijdens projecten of gekoppeld aan specifieke budgetten in omloop worden gebracht. In een dergelijk plan wordt aangegeven hoe de uitgifte en uiteindelijk de inname van een specifiek aantal uren geregeld zal worden en welke maatschappelijke effecten we verwachten te realiseren met deze uitgifte. Uren in omloop kunnen daarbij worden gedekt door een combinatie van verschillende bronnen. De dekking hoeft niet enkel te bestaan uit contanten; ook toegang tot een cursus, overcapaciteit in een zwembad of bioscoop etc. zijn ook als dekking in te brengen.

3.5 Verschijningsvormen

Tjdpunten kent verschillende verschijningsvormen:

- Tjdpunten bestaat allereerst digitaal, net zoals dat doorgaans het geval is bij Time Banks. Een online registratiesysteem houdt het saldo van alle deelnemers in Tjdpunten bij. Een online betaalplatform, met de computer, smartphone en computertelefoon (druk-op-nul-om-verder-te-gaan) te benaderen, geeft deelnemers de mogelijkheid hun rekening te beheren, net als wanneer zij online bankieren. Elke deelnemer heeft dus een persoonlijke account met gebruikersnaam en wachtwoord.
- Ten tweede bestaat Tjdpunten als biljet. We onderkennen dat online betalen met ‘digitale uren’ voor een groot deel van de deelnemers in Tjdpunten (met name ouderen, laag opgeleiden en sociaal zwakkeren) niet vertrouwd is en een drempel zal

zijn om deel te nemen. Er lijkt daarom een sterke behoefte te zijn om naast een digitale variant van uren ook biljetten in omloop te brengen. Biljetten zijn tastbaarder en voor iedereen vertrouwd.

Het saldo op de Tijdpunten-rekening kan in biljetten worden opgenomen bij de beheersorganisatie. Andersom, kunnen biljetten bij de beheersorganisatie worden gestort op de Tijdpunten-rekening.

3.6 Verzorgingsgebied

Tijdpunten gaat over het versterken van onderlinge hulp binnen sociale gemeenschappen. Er zijn verschillende soorten gemeenschappen denkbaar waarin Tijdpunten een belangrijke rol kan spelen:

- Geografische begrensde gemeenschappen, bijvoorbeeld een wijk, buurt of regio.
- Sociale gemeenschappen, bijvoorbeeld een bepaalde vereniging, facebook- of linked-in groep.

Tijdpunten kan succesvol zijn op verschillende schaalgroottes. Binnen Time Banks en zorgruil programma's bestaan er voorbeelden van grote en kleine netwerken, al dan niet aan elkaar verbonden. Ook zijn er netwerken die uitsluitend digitaal bestaan. Belangrijk is een netwerk zo te organiseren dat zij voldoende divers zijn in vraag en aanbod. Dat vergt een zekere heterogeniteit in vraag en aanbod (een netwerk van uitsluitend kappers zal niet tot veel activiteit leiden) en een zekere omvang. Hoewel er geen onderzoek lijkt te zijn gedaan naar de ideale omvang, lijkt duidelijk dat minimaal een paar honderd mensen in een netwerk moeten participeren om het programma meetbare impact te laten hebben. De optimale omvang wordt echter sterk bepaald door de context waarin het programma zijn resultaten zal moeten behalen.

3.7 Promotie

Om de aandacht te vestigen op Tjdpunten, zal het samenwerkingsverband tussen de partijen die het vertrekpunt vormen, hier haar verantwoordelijkheid moeten nemen. Het is aan hen om Tjdpunten in eigen regio, buurt of wijk bekendheid te geven. Door hun professionaliteit kunnen burgers eenvoudiger overtuigd worden van de voordelen van Tjdpunten en betrouwbaarheid van de organisatie.

3.8 Toe- en uittreding

Professionele organisaties: Over het algemeen worden Time Banks en zorgruil programma's gestart door professionele organisaties die een bepaald maatschappelijk effect willen realiseren. Programma's worden speciaal voor en met hen opgezet. Sommige programma's hebben het karakter van een project: er is een specifiek doel dat bereikt moet worden – bijvoorbeeld een buurtbarbecue, een specifiek feest of evenement etc. Maar vaak hebben deze programma's een doorlopend karakter rond bijvoorbeeld de uitvoering Wmo. Per project wordt bepaald hoe Tijdpunten zal worden ingezet en hoe welke doelgroepen kunnen in- en uitstappen.

Particulieren: In principe kunnen alle leden van een bepaalde gemeenschap meedoen met een Tijdpunten programma. Meestal bestaat toetreden tot een dergelijk netwerk uit het simpelweg accepteren van Tijdpunten als dank voor bewezen diensten. Een online 'uren' betaalrekening maakt betalingen mogelijk. De meer geavanceerde programma's gebruiken pasjes ter identificatie, of online profielen. Zowel pasje als profiel kunnen online worden aangevraagd of aangemaakt. In principe geldt het credo: drempels weg! om een snelle acceptatie van het programma in de gemeenschap te stimuleren.

Voor specifieke doelgroepen kunnen additionele stappen worden toegekend. Denk hierbij aan zorgbehoevenden die in de praktijk meer zorg zullen vragen dan afnemen. Hen zou via een specifieke procedure een 'PGB in uren' kunnen worden toegekend. Deze procedure zou eventueel kunnen worden ondergebracht bij de organisatie die ook de indicering voor Wmo / AWBZ voor zijn rekening neemt.

Uittreden is in principe even eenvoudig: door geen uren meer als betaling te accepteren – al dan niet na het verzilveren van eerder ontvangen uren – stopt de deelname. In meer geavanceerde netwerken zou het pasje vernietigd kunnen worden en/of het profiel worden geannuleerd.

Deelnemers krijgen niet de gelegenheid om meer uren uit te geven dan zij verdiend hebben. Risico's van verstoringen in het 'monetaire systeem' zijn derhalve beperkt.

Bedrijven doen vaak mee als plek waar uren verzilverd kunnen worden. Met elk deelnemend bedrijf worden op maat afspraken gemaakt hoe participatie eruit zal zien. Deze afspraken hebben met name betrekking op de verzilverlijst (welke producten en diensten kunnen gekocht worden tegen betaling van uren, welk deel van de prijs kan in uren worden voldaan) en de duur van de deelname (geldt deelname alleen voor een specifiek project, voor een specifieke tijdsperiode etc.)

3.9 Organisatie

De organisatie van Tijdpunten kent verschillende aspecten:

- Tijdpunten zal van gebied tot gebied net iets anders ingericht worden. Het programma moet goed aansluiten bij lokale problematiek en gebaseerd zijn op samenwerking met lokale partners. Dit vergt een professionele opzet met lokale inbedding.
- Het programma vergt altijd een professionele uitvoering, waarbij lessen uit het verleden en van elders zijn geleerd. Dit vraagt om inzicht en ervaring met vergelijkbare programma's.
- Het programma dient zowel de professionals als burgers te betrekken. Dit vergt een goede balans tussen een top-down en bottom-up benadering.

Een goed Tijdpunten programma:

- is daarom vaak het initiatief van de beleids-top van een bepaalde sector of regio;
- geeft in nauwe samenwerking met mensen in de wijk vorm aan inhoud en uitvoering;
- maakt gebruik van de diensten van een ervaren speler op het gebied van Time Banking en/of zorgruil om de juiste inrichting van het programma te borgen en zorg te dragen voor een kwalitatieve uitvoering op speciaal daarvoor ontwikkelde systemen.

De betrokken partijen stellen met elkaar een interdisciplinair team samen dat verantwoordelijk is voor de uitvoering. Dit team kan bestaan uit een projectmanager en een aantal bemiddelaars. Idealiter zijn deze bemiddelaars afkomstig uit en verspreid over fysieke bezoeklocaties in dit gebied (bijvoorbeeld in alle grotere woonkernen). Het team ziet toe op de verhandelde uren en zal actief vraag en aanbod bij elkaar brengen. Op een online platform wordt de urenregistratie bijgehouden, het plaatsen van vraag- en aanbod, rating van transacties, contactgegevens, etc.

3.9.1 Bemiddeling en opdrachtgeverschap

Time Banks en zorgruil programma's blijken van echte maatschappelijke betekenis te zijn als er actief tussen vraag en aanbod wordt bemiddeld. Vaak wordt er een professional vanuit een professionele organisatie aangesteld om deze rol op zich te nemen.

Netwerken waarin niet actief bemiddeld wordt hebben slechts beperkte betekenis.

Ervaringen in Wales leren dat de impact verder toeneemt als de opdrachtgever (de feitelijke vrager) een organisatie of professional met autoriteit is. De aanbieder (leverancier) neemt dan zijn leveringsverplichting serieuzer en biedt hogere kwaliteit. Belangrijk is dat de opdrachtgever en de opdrachtnemer afdoende verzekerd zijn. In standaard WA verzekeringen van particulieren worden ongelukken etc. die volgen uit

diensten die tegen betaling zijn verricht niet gedekt. Dit gat in de dekking kan door de organisator van het programma worden afgedekt.

3.10 Belastingen en boekhouding

Bij vrijwel alle beloonprogramma's en Time Banks komt de vraag naar voren of er over de verdiende uren of punten belasting betaald moet worden en of deelname gevolgen kan hebben voor mensen met een uitkering. In algemene zin geldt dat de belastingwetgeving en wetgeving rond sociale zekerheid vanzelfsprekend ook van kracht zijn bij dit type programma's. Transacties die normaal belast zouden worden, worden ook belast als er wordt afgerekend met punten of uren. Als er inkomen ontstaat, moet dat worden meegenomen in de IB aangifte. De eurowaarde van de transacties moet dan worden opgegeven, en uiteraard accepteert de belastingdienst ook enkel een afdracht in euro's. Internationaal worden Time Banks en zorgruil initiatieven beoordeeld als niet-belastbaar in de zin van belastingwetgeving; de programma's hebben een liefdadigheidsdoelstelling, de doelgroep bestaat uit hulpbehoevenden, en de uren die de deelnemers verdienen, dienen als motivatie om interactie tussen de deelnemers te stimuleren. Omdat deze initiatieven zich uitsluitend richten op de sociale economie worden de verdiende uren niet aangemerkt als inkomen in de zin van de inkomstenbelasting. Pas als de verdiende uren en/of punten zo besteedbaar worden dat de impact groter wordt dan die van deelname aan een gemiddeld loyaltyprogramma, ontstaat de vraag of de huidige positionering anders geïnterpreteerd zou moeten worden. Deze grens ligt rond het bestedingsniveau van ongeveer €150,- per deelnemer per jaar.

3.11 Omvang

De omvang van een Tjdpunten programma hoeft niet groot te zijn. In principe is één organisatie die het vertrekpunt vormt voldoende; een woningbouwvereniging, een verzorgingstehuis, een middelbare school etc. Al bij 100 deelnemers is een Tjdpunten programma levensvatbaar. Het is echter wenselijk om meerdere organisaties te betrekken in een Tjdpunten programma om de verdien- en bestedingsmogelijkheden te vergroten en de kosten evenredig te kunnen dragen. Het optimum zal worden bereikt bij enkele duizenden deelnemers en bij voldoende diversiteit in het aantal deelnemers.

3.12 Impact

Onderzoek van o.a. Dr. G. Seyfang, en Prof. B. Lietaer⁶ naar Time Banks en zorgruil initiatieven hebben duidelijk de sterke en zwakke kanten zichtbaar gemaakt. Bestaande ervaringen hebben bovendien duidelijk gemaakt onder welke condities de behoefte aan dergelijke initiatieven ontstaat en onder welke lokale omstandigheden besloten is deze te implementeren.

Een evaluatie van 39 Time Bank initiatieven in het Verenigd Koninkrijk door de Universiteit van Wales laat zien dat met de komst van een Time Bank meer mensen bereid zijn (meer) tijd te besteden aan de gemeenschappelijke/publieke doelen⁷. Kwalitatieve impact van de programma's is volgens het onderzoek onder meer:

- Deelnemers krijgen een groter netwerk waarop ze beroep kunnen doen wanneer ze hulp nodig hebben.
- Deelnemers kunnen beter voorzien in hun behoeften zonder hulp van professionals.
- Het participeren in deze netwerken (zowel het vragen als het aanbieden van diensten) leidt tot duidelijke ontwikkeling van de deelnemers:
- 66% van de deelnemers kreeg een groter zelfvertrouwen.
- Bij 85% van de deelnemers namen de vaardigheden toe.
- 90% gaf aan een groter netwerk te hebben opgebouwd.
- Volgens 70% was de sociale cohesie verbeterd.
- Vandalisme en asociaal gedrag waren afgenomen met 17%.
- De toegang tot betaald werk was toegenomen.
- De samenwerking tussen publieke sector organisaties en vrijwilligersorganisaties was verbeterd, evenals de relaties tussen professionals en individuen uit de gemeenschap.

In kwantitatieve zin hebben de 3.000 deelnemers van de Time Banks in Wales in totaal bijna 190.000 uren per jaar voor de samenleving gewerkt. Gemiddeld betrof dit ruim 63 uur per deelnemer per jaar. Een beperkte inspanning per deelnemer dus, maar geconsolideerd toch het ruim 135 FTE. Een echt deel – maar niet gekwantificeerd - van de werkzaamheden die mensen voor elkaar doen door middel van Time Banks, betreft huishoudelijk werk en het signaleren van mogelijke additionele zorgvragen. In Nederland behoren 'huishoudelijke werkzaamheden' en 'signaleren' tot de Wmo geïndiceerde – en

⁶ Lietaer, B.A. (2004) 'Complementary Currencies in Japan Today: History, Originality and Relevance', *International Journal of Community Currency Research* 8 (1): 1-23; Seyfang, G. (2002) 'Tackling Social Exclusion with Community Currencies; Learning from LETS to Time Banks', *International Journal of Community Currency Research* 6 (3): 1-11; Seyfang, G. (2004) 'Time on Our Side. Time Banks and Active Citizenship', *IPPR New Economy* 9 (4): 242-247; Seyfang, G. (2004) *Bartering for a Better Future. Community Currencies and Sustainable Consumption*. Working paper of the Research Centre for Social and Economic Research on the Global Environment (CSERGE). Norwich: University of East Anglia press; Seyfang, G. (2004) 'Time Banks: Rewarding Community Self-help in the Innercity?', *Community Development Journal* 39 (1): 62-71

⁷ Bron: Spice (2009) *Looking Back. A Review of the Community Time Credit Systems that have given birth to Spice...* Newport: University of Wales

vergoedde – activiteit ‘Huishoudelijke Hulp 1’. De kosten waartegen gemeenten HH1 inkopen, varieert van gemeente tot gemeente. Het markttarief lijkt te liggen tussen de €15,- en €19,- per uur. Als we – voorzichtig – inschatten dat 1/3de van de genoemde 190.000 uur tot het domein HH1 kan worden gerekend, kan de inzet van Tijdpunten leiden tot een besparing van rond de €1 miljoen per jaar bij een omvang van 3.000 actieve burgers.

3.13 Financieel

De kosten van de introductie, en het management van Tijdpunten kunnen zeer bescheiden zijn. Ze vallen uiteen in enkele fases:

1. **Verkenning.** Vaak blijkt het verstandig om via een kleine adviesopdracht de haalbaarheid (inhoudelijkheid, partnerschap en financiering) van het programma te onderzoeken.
2. **Projectplan.** Als de haalbaarheidsstudie aangeeft dat er voldoende kansen zijn tot introductie, zal via een tweede kleine opdracht een projectvoorstel kunnen worden gerealiseerd waarin inhoud, partnerschap en financiering wordt vastgelegd.
3. **Vorbereiding.** Na realisatie van de financiering zal de daadwerkelijke voorbereiding van het programma kunnen starten. Hiertoe zal, conform projectplan een projectteam worden aangesteld. Qoin beschikt over een zogenoemde Service Infrastructuur waarin er slechts beperkt kosten hoeven te worden gemaakt op het gebied van software, algemene voorwaarden, administratieve procedures etc.
4. **Uitvoering.** De voornaamste kosten liggen in de wervingscampagne en actieve bemiddeling tussen vraag en aanbod. Mondiale ervaring leert dat het programma financieel onafhankelijk kan functioneren bij ongeveer 600 deelnemende MKB ondernemingen.

De kosten van de eerste drie fases kunnen vaak zeer beperkt worden gehouden, zeker als besloten wordt ze voor een belangrijk deel te laten uitvoeren door de initiatiefnemer(s) zelf.

De totale – terugverdienbare – investering per regio ligt, afhankelijk van opzet, scope en inrichting, tussen de €50.000,- en € 100.000,- Een zinnige pilot die de impact onderzoekt kan gerealiseerd worden voor ongeveer €20.000,-

De harde kosten lopende kosten voor het programma kunnen zeer beperkt zijn. Met name het regelmatig het opstellen en afstemmen van het 'impact en dekkingsplan', de communicatiekosten en de beschikbaarheid van het team.

Summary

Time points - A concept for mutual payment of voluntary work

Hilten, R. van (Qoin)

InnovationNetwork Report No. 11.2.266, Utrecht, The Netherlands, March 2011.

Ageing is more topical than ever. Early this year the media reported at length about the record number of Dutch people reaching the age of 65 in 2011: no less than 120,000. This poses a tremendous challenge: to guarantee good affordable care and support for a growing group of elderly people and others with special needs. In the past decades, however, various developments, both of a demographic/socio-cultural and economic/technological nature, have made a radical overhaul and renewal of our existing healthcare system imperative. Given the current financial crisis and the government's need to cut spending, there is a great demand for new solutions. One specific question is: how can we activate citizens to take responsibility themselves?

In Japan, the US and the UK encouraging experiences have been gained with concepts where residents are rewarded for social participation. Taking our inspiration from this example, we have presented a Dutch interpretation of the social participation idea in this document. The aim is to provide a new set of professional instruments for encouraging society to support their fellow citizens.

The concept is a programme in which people are rewarded for their services to society, particularly their services as a carer. Participants request and offer support from and to each other. Each participant defines him/herself both as a service provider and as a service user. In contrast with ordinary voluntary work or neighbourly help, the concept rewards every hour of voluntary work. This reward is expressed in points and every hour of work is worth an 'hour' of credit. The reward system does not necessarily mean that the recipient (of the care) owes something to the giver; he can also spend his hours with any other participant in the network.

Not only citizens take part in the network. Healthcare institutions, municipalities and businesses all play a central role. Citizens primarily perform services on behalf of organizations and (semi-) government institutions. These services are delivered either to other citizens or directly to the organization or institution itself. Public service providers and retailers act as a cash-in point for earned hours; these hours are worth a discount or a gift.

Time points offers several major advantages. Firstly, it is an instrument that mobilizes skills and capabilities, which currently remain unused in the formal economy. In this way, **Time Points** offers people who are not taking part in the labour process (unemployed persons, pensioners) a new source of income. In this way, it enables them to stay socially active and to feel appreciated by making a useful contribution to society. Secondly, those in need of assistance can tap into an additional source of care, which complements the professional care that is covered by their health insurance. **Time Points** is an interesting option for government, insurers and healthcare institutions as (i) participants will require less professional care, which will reduce the costs and workload and (ii) participants will carry out all sorts of activities – in return for payment via Time Points – which are currently financed within the Wmo (Social Support Act) as home care. In view of the discretionary nature of the Wmo resources, these can be (partly) used for other purposes. Retailers who accept hours in payment will attract extra customers. Municipalities will achieve their objectives with less money. And the increasing interaction between community members will lead to greater social cohesion.